

En domstol hade förordnat att vårdnaden om ett barn, som var placerat i ett familjehem, skulle flyttas över till familjehemsföräldrarna; fråga om socialnämnden enligt 8 kap. 1 § andra stycket SoL kunde kräva att den förälder, som tidigare haft vårdnaden, skulle bidra till kommunens kostnad avseende familjehemsplaceringen i avvaktan på att domen om vårdnaden vann laga kraft

Bakgrund

AA har en son som heter BB och som är född 1998. En kort tid efter BB:s födelse familjehemsplacerades han hos makarna CC och DD i Oskarshamn.

År 2005 väckte Enskede-Årsta stadsdelsnämnd i Stockholms kommun talan vid domstol och yrkade att vårdnaden om BB skulle anförtros familjehemsföräldrarna. I en dom den 18 maj 2005 utsåg Kalmar tingsrätt med stöd av 6 kap. 8 § föräldrabalken CC och DD att som särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om BB. Tingsrätten förordnade därvid att AA skulle ha visst umgänge med BB. Umgänget skulle utövas i närvaro av någon av familjehemsföräldrarna eller en annan lämplig person. Vad tingsrätten hade förordnat om vårdnad och umgänge skulle gälla även för tiden till dess domen vann laga kraft.

AA klagade på domen till Göta hovrätt och yrkade att nämndens talan om överflyttning av vårdnaden skulle ogillas. Vid huvudförhandlingen i målet i hovrätten begränsade AA sin talan att gälla en viss utökning av umgänget. Hon yrkade även att förordnandet om umgänge inte skulle innehålla en föreskrift om rätt för makarna CC och DD att vara närvarande eller i andra hand att förordnandet skulle ha det innehållet att umgänget skulle utövas i närvaro av en socialsekreterare eller annan kontaktperson.

Hovrätten fastställde den 14 november 2005 tingsrättens dom.

Anmälan

I skrivelser till JO klagade AA på Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning och då särskilt en viss tjänsteman. Hon tog upp frågor som rörde överflyttningen av vårdnaden om BB och hennes umgänge med sonen. AA ställde även vissa frågor som rörde hennes skyldighet att till kommunen utge ersättning för kommunens

kostnad för placeringen av BB i familjehemmet. Därvid påpekade hon att JO i ett tidigare ärende hade fått felaktiga uppgifter från stadsdelsförvaltningen om att förvaltningen inte hade ställt något krav mot henne (JO:s ärende dnr 418-2006). AA anförde även bl.a. att förvaltningen inte hade skickat vissa handlingar som hon hade begärt att få ta del av.

Utredning

En tjänsteman vid JO:s expedition inhämtade per telefon upplysningar från stadsdelsförvaltningen. Därefter remitterades AA:s anmälan till stadsdelsförvaltningen för upplysningar när det gällde det bidrag som AA hade betalat till nämnden avseende kostnaden för familjehemsplaceringen av BB. I ett remissvar anförde enhetschefen EE följande.

1 juli 2003 gjordes en lagändring som innebär att när ett barn vistas i samma familjehem under tre år ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken (FB) till familjehemsföräldrarna (6 kap. 8 § SoL och 13 § LVU). Syftet med överflyttningen av vårdnaden är att skapa bättre möjligheter för kontinuitet och trygghet i vården.

Enskede-Årsta stadsdelsnämnd väckte talan hos tingsrätten 2004-01-29 att överflytta vårdnaden om BB till familjehemsföräldrarna. Familjehemsföräldrarna fick vårdnaden om BB i dom 2005-05-18. Domen gällde även till dess tingsrättens dom vunnit laga kraft. AA överklagade tingsrättens dom till hovrätten. 2005-11-14 fastställde Göta hovrätt tingsrättens dom. 2006-01-18 hade domen vunnit laga kraft. 2006-02-09 beslöt Enskede-Årsta stadsdelsnämnd att avsluta placeringen jml 4 kap. 1 § SoL av BB. Samtidigt beslöts om att ingå avtal med de särskilda förordnade vårdnadshavarna varvid avtal upprättades. I enlighet med avtalet är det de särskilda förordnade vårdnadshavarnas skyldighet att söka de bidrag som barnet och vårdnadshavaren har rätt till.

Enligt 8 kap. 1 § SoL är föräldrar skyldiga att bidra till kommunens kostnader för vården i de fall barnet är dygnetruntplicerat. Skyldigheten gäller således placering i familjehem. AA har betalat 744 kronor per månad under tiden BB varit placerad i familjehem. AA har således bidragit till sin sons placering t.o.m. januari 2006, AA har sedan felaktigt betalat även för februari och mars 2006. Detta har korrigerats under april månad.

Enligt Stockholms stads riktlinjer för handläggning och dokumentation som antogs i kommunstyrelsen i Stockholm 2004-11-24 är familjehemsföräldrarna inte längre familjehem när tingsrättens dom vunnit laga kraft. I och med att barnet fått nya vårdnadshavare har grunderna för vård enligt SoL eller LVU bortfallit. Beslut ska därför fattas om upphörande av vården och både barnets akt och familjehemsakten skall avslutas. De nya vårdnadshavarna kan fortsätta att betraktas som uppdragstagare och erhålla ersättning från stadsdelen till dess vården upphört. I det avtal som då tecknas med de särskilda förordnade vårdnadshavarna ska ersättningen reduceras med alla typer av ersättningar som kan komma barnet till del.

De särskilda förordnade vårdnadshavarna har inte någon försörjningsskyldighet gentemot barnet, utan den skyldigheten ligger kvar hos de biologiska föräldrarna, som ska fortsätta att betala underhåll för barnet. Underhållsbidraget betalas ut till de särskilt förordnade vårdnadshavarna.

Sedan 2005-05-18 har socialtjänsten haft telefonkontakt med AA. Kontakterna har rört information angående domen i tingsrätten samt planering av umgänget med BB. AA har även vid dessa tillfällen tagit upp kritik mot de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Kritiken har uppfattats som upprepningar av tidigare kritik och som vid flera tillfällen har diskuterats. Vidare har kontakten även bestått av

ekonomisk ersättning för resor och hotellkostnader 2005-06-23. Ett besök har även gjorts i familjehemmet den 19 oktober 2005.

AA yttrade sig över remissvaret.

I ett beslut den 19 april 2007 anförde *JO André* följande.

Bedömning

JO:s granskning är av rättslig art och avser främst en kontroll av att myndigheterna har följt de regler som gäller för förfarandet, dvs. handlägger sina ärenden korrekt i formellt hänseende. Däremot brukar JO inte uttala sig i frågor som rör myndigheters bedömningar i enskilda ärenden. JO är också återhållsam med att uttala sig i frågor som har prövats eller som har kunnat prövas av domstol. Mot denna bakgrund finner jag inte skäl att göra några uttalanden om nämndens agerande i vårdnadsfrågan.

Efter tingsrättens dom om överflyttning av vårdnaden är det de särskilt förordnade vårdnadshavarna som i första hand har att ta ställning till frågorna om umgänge. Enligt vad som per telefon har inhämtats från stadsdelsförvaltningen har förvaltningen upplyst AA om detta och om att det inte ankommer på förvaltningen att vidta några åtgärder när det gäller umgänget. AA:s klagomål i denna del föranleder inte något uttalande från min sida.

AA har uppgett att förvaltningen inte hade skickat vissa handlingar till henne som hon hade begärt att få ta del av. Hon har senare upplyst att hon då hade fått handlingarna. Jag har inte funnit skäl att inleda någon utredning med anledning av AA:s klagomål beträffande utlämnandet av handlingarna.

När det gäller frågan om AA:s bidrag till nämnden för kostnaden avseende familjehemsplaceringen av BB vill jag anföra följande.

En socialnämnd skall verka för att barn och ungdomar växer upp under goda trygga förhållanden. Nämnden skall därvid bl.a. i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd de behöver och, om hänsyn till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet.

Om ett barn genom socialnämndens försorg får vård och fostran i ett annat hem än det egna, är föräldrarna enligt 8 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453), SoL, skyldiga att i skälig utsträckning bidra till kommunens kostnader enligt grunder som regeringen föreskriver. Av 6 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937) framgår att föräldrarnas ersättningsskyldighet enligt 8 kap. 1 § andra stycket SoL bestäms efter samma grunder som om det gällde att bestämma återbetalningsskyldighet för var och en av dem enligt lagen (1996:1030) om underhållsstöd. Det belopp som var och en av föräldrarna skall bidra med får dock inte överstiga vad som för varje tid motsvarar underhållsstödsbeloppet enligt 8 § första stycket lagen om underhållsstöd.

AA har i en tidigare anmälan berört frågan om hennes ersättningsskyldighet (JO:s dnr 418-2006). En tjänsteman vid JO:s expedition inhämtade då upplysningar per telefon från stadsdelsförvaltningen och fick besked om att förvaltningen på grund av AA:s ekonomiska förhållanden inte hade krävt att AA skulle bidra till kommunens kostnad för placeringen. Den uppgift som JO fick har visat sig vara felaktig. Av utredningen i det nu förevarande ärendet framgår att AA till stadsdelsnämnden löpande har betalat ett bidrag avseende nämndens kostnader för placeringen av BB i familjehemmet. Det är givetvis inte tillfredsställande att den uppgift som förvaltningen lämnade tidigare var felaktig. Att en felaktig uppgift lämnades torde emellertid bero enbart på ett rent misstag och det finns inte anledning för mig att nu vidta några ytterligare åtgärder med anledning av det inträffade.

AA har i sina skrivelser gjort gällande att förvaltningen har framställt krav mot henne även efter det att hovrätten i november 2005 hade avgjort målet. Stadsdelsförvaltningen har i sitt remissvar medgett att krav har framställts även sedan hovrättens dom vann laga kraft och att det således har begåtts ett fel från förvaltningens sida. Mot bakgrund av att förvaltningen synes medveten om att handläggningen varit bristfällig i denna del finns det inte skäl för mig att ytterligare uppehålla mig vid saken.

Jag vill däremot i sammanhanget väcka frågan om vid vilken tidpunkt som förvaltningens krav mot AA egentligen borde ha upphört eftersom tingsrättens dom i maj 2005, såvitt avsåg överflyttningen av vårdnaden till de särskilt förordnade vårdnadshavarna, gällde även för tiden till dess domen vann laga kraft.

När vårdnaden om ett barn övergår till familjehemsföräldrarna är det inte längre fråga om en familjehemsplacering. Kommunen är dock oförhindrad att fortsätta betala en ersättning till det tidigare familjehemmet. Detta framgår av 6 kap. 11 § SoL. Kommunen kan i ett sådant fall inte med stöd av 8 kap. 1 § SoL kräva att föräldern bidrar till kommunens kostnad för den ersättning som kommunen betalar till de nya vårdnadshavarna. En förälder blir i stället skyldig att utge underhållsbidrag till barnet i enlighet med bestämmelserna i 7 kap. föräldrabalken.

Stadsdelsförvaltningen har i sitt remissvar upplyst att de krav på ersättning som riktades till AA under tiden från tingsrättens dom till dess hovrättens dom vann laga kraft har skett i enlighet med de riktlinjer som Kommunstyrelsen i Stockholms kommun har beslutat om den 24 november 2004. Jag har tagit del av dessa, Familjevård för barn och ungdom. I ett avsnitt i riktlinjerna anför följande (s. 31 f.).

När tingsrättens dom om vårdnadsöverflyttning vunnit laga kraft är familjehemsföräldrarna inte längre familjehem utan särskilt förordnade vårdnadshavare. I och med att barnet fått nya vårdnadshavare har grunderna för vård enligt SoL eller LVU bortfallit. Beslut ska därför fattas om upphörande av vården och både barnets personakt och familjehemsakten avslutas i paraplysystemet.

Om de nya vårdnadshavarna ska få fortsatt ekonomisk ersättning betraktas de som uppdragstagare och utbetalning av ersättningar sköts genom stadens system för

utbetalning av löner. Uppgifter som rör uppdraget förs i ett särskilt diarium. Inga löpande journalanteckningar ska göras. Ärendet följs upp en gång per år.

När vården upphört har placeringskommunen inte längre rätt att uppbära ersättning enligt 8 kap. 1 § SoL eller 20 § LSS. Föräldrarna ska underrättas om detta.

Det nu återgivna avsnittet i riktlinjerna ger visst stöd för förvaltningens uppfattning i frågan om AA:s skyldighet att utge ersättning enligt 8 kap. 1 § SoL till förvaltningen fram till dess att det fanns en dom i vårdnadsfrågan som hade vunnit laga kraft. Som framgått ovan hade emellertid tingsrätten i detta fall förordnat om att domen såvitt gällde överflyttning av vårdnaden skulle gälla omedelbart. I vad mån detta påverkar ersättningsskyldigheten enligt 8 kap. 1 § SoL behandlas inte uttryckligen i kommunstyrelsens riktlinjer.

Om en domstol har förordnat att vårdnaden om ett barn som är placerat i ett familjehem skall flyttas över till familjehemsföräldrarna talar starka skäl för att nämnden avvaktar med att besluta om att upphäva ett tidigare beslut om vård i familjehemmet i avvaktan på att domen i vårdnadsfrågan vinner laga kraft. Om domstolen har beslutat att förordnandet om vårdnaden skall gälla utan hinder av att domen inte har vunnit laga kraft skulle man dock kunna hävda att barnet efter domen inte längre får vård i annat hem än det egna. Med ett sådant synsätt kan det ifrågasättas om föräldern, med hänsyn till hur bestämmelsen i 8 kap. 1 § andra stycket SoL är utformad, efter domen är skyldig att bidra till kommunens kostnader för placeringen.

Kommunens tillämpning av bestämmelsen i 8 kap. 1 § SoL i det nu förevarande fallet kan inte anses uppenbart felaktig. Jag riktar därför inte någon kritik mot nämnden för att den har framställt krav mot AA under tiden från tingsrättens dom fram till dess att hovrätten hade avgjort överklagandet i vårdnadsdelen. Däremot är bestämmelsen i 8 kap. 1 § utformad på ett sådant sätt att den föranleder tveksamhet om hur en förälders skyldighet att utge ersättning skall bedömas i en situation som den nu aktuella. Jag sänder därför en kopia av detta beslut till Socialdepartementet för kännedom. Jag vill även uppmärksamma kommunen på den uppkomna frågan och skickar därför en kopia av beslutet till stadskansliet, juridiska avdelningen.